

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Дещенко Ю.А.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗПОСЕРЕДНЮ УЧАСТЬ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ ЧЕРЕЗ СУД ПРИСЯЖНИХ

Стаття 124 Конституції України передбачає закріплення двох форм народної участі у здійсненні правосуддя : через суд присяжних та народних засідателів [1]. Дана норма Основного Закону не мала повноцінної реалізації декілька десятиліть, адже інститут народних засідателів функціонує на теренах України ще з 90-х років минулого століття, а ось суд присяжних почав свою роботу лише з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) в 2012 році, та став одним з найяскравіших новел КПК як спроба забезпечення незалежної та демократичної судової влади, захищеної від бюрократизму та формальних установок.

Саме цей інститут був предметом обговорення не лише серед фахівців в галузі права, але й серед простих громадян, яким відтепер відведена роль вершителей правосуддя. Яким же є український суд присяжних?

Дане питання досліджували такі відомі фахівці в галузі права, як І.О. Русанова, Б.А. Фугей, С.Ю. Обрусна, С.О. Іваницький, В.С. Кульчицький, В.Т. Маляренко, В.І. Теремецький, Н.М. Ахтирська, В.М. Щерба та інші, а деякі юристи в ЗМІ вже встигли назвати суд присяжних «підміною понять», адже подібна модель більш схожа зі скасованим інститутом народних засідателів, тому необхідно більш детально дослідити це питання, щоб знайти відповідь.

На сьогодні діяльність присяжних в Україні, як вже зазначалося, регламентується КПК та Законом «Про судоустрій та статус суддів в Україні», відповідно до яких троє присяжних разом із двома професійними суддями об'єднані в єдину колегію і розглядають справу в судовому порядку згідно із законом. До компетенції суду присяжних належать справи, за які передбачено покарання у вигляді довічного ув'язнення.

Однак КПК України вніс суттєві зміни в порядок здійснення правосуддя за участю присяжних, тому детального дослідження потребують питання щодо основних проблем і перспектив функціонування присяжних у вітчизняному кримінальному судочинстві, що є метою нашого дослідження.

Запровадження суду присяжних в роки незалежності пройшло тернистий шлях на законодавчому рівні: першим кроком, як уже зазначалося, були статті 124, 127 та 129 Конституції України [1], далі – Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [3], реалізація правових норм яких знайшла своє втілення у законопроекті народних депутатів України Геннадія Москаля та Сергія

Власенка «Про суд присяжних в Україні» від 17 березня 2011 року, але без підтримки «народних обранців». Мабуть, політичні амбіції завадили коаліції та опозиції знайти спільну мову при вирішенні долі суду присяжних в Україні у 2011 році. Проте певні кроки вперед у даному питанні були зроблені у 2012 році – з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України [6].

Відповідно до даних судової статистики, наданих Верховним Судом України, судових процесів за участю суду присяжних у 2013 році відбулося 29, у першому півріччі 2014 році – 16 [8], що говорить про початок функціонування даного інституту. Для сторін кримінального процесу такий розгляд стає начебто надією на справедливість, тому сторона захисту все частіше обирає саме таку «тактику гри», адже рішення досить важко прогнозувати наперед, і випадки з винесенням виправдувального вироку були непоодинокі. Так, у 2013 році у Сумах був перший судовий процес, де суд присяжних виніс таке рішення, і пройшовши всі інстанції, вони залишилося незмінним. Хоча були й такі засідання (2013 рік, Львів), коли професійні судді мали інакшу думку, аніж присяжні, виправдувальний вирок був винесений, хоча докази всі говорили інакше, зараз ця справа ще в процесі оскарження.

З оскарженням виникає також досить цікава ситуація, – рішення чи вирок суду присяжних можна скасувати в апеляційній інстанції, де розгляд справи відбувається у складі колегії суддів, що є чимось парадоксальним та зводить суть функціонування суду присяжних нанівець.

Перші судові процеси на практиці показали, що суд присяжних має право на існування, хоча і потребує певного удосконалення. Адже реалізація даного Конституцією права, на практиці виглядає таким чином, що присяжні просто не знають що і як їм робити у залі судового засідання, які питання обговорювати, а як результат – рішення бувають інколи дуже непередбачуваними, однак, варто наголосити, що це більшою мірою, провина не самих присяжних, а законодавця, – адже на сьогоднішній день не має єдиного нормативно-правового акту, який би регулював дане питання, тому що норми КПК є базовими і не розкривають усіх проблемних питань функціонування даного інституту. Тому, як вирішення проблеми, – пропонуємо видати «Положення про діяльність суду присяжних», де більш детально, ніж у кодексі, було б зазначено: процедуру обрання присяжних, правила набору, права та обов'язки присяжних (з коментарями відповідно до ст.386 КПК), пояснення основних термінів, що використовуються під час розгляду справи (наприклад, що таке повторність/ рецидив злочинів, осудність/ неосудність, які є обтяжуючі/ пом'якшуючі обставини і т.д.), характеристика процесу розгляду справи (поетапно), порядок оплати праці присяжних, пільги та відповідальність тощо.

Зрозуміло, що суд присяжних в Україні створювався з метою, щоб допустити «пересічних» громадян до судової влади, зробити розгляд справи більш доступним, справедливим, підвищити рівень довіри людей до суду. Кримінально-процесуальне законодавство висунуло чіткий перелік хто може стати присяжним, передбачивши громадянство, вік, місце проживання, стан здоров'я тощо [3], але чи достатньо всіх цих умов, щоб вершити правосуддя? А як же такий критерій як освіта? Чи зможе без стороннього впливу вихователя дитячого садочку винести вирок про довічне позбавлення волі, при цьому до

цього не разу не будучи присутньою на судовому засіданні? Відповідь на всі ці питання дасть лише час, який і покаже переваги та недоліки суду присяжних, але з судової практики, що склалася на сьогоднішній день, варто наголосити на тому, що українське суспільство ще не має належної правової культури, тому присяжним досить важко вершити правосуддя. А ще ж проблема і в кількості самих присяжних, так як всі учасники кримінального процесу в один голос говорять про те, що кількість присяжних потрібно збільшувати.

Отже, запровадження суду присяжних в Україні є, безперечно, позитивним кроком вперед, але вимагає реформування та доопрацювання, посиляючись вже на існуючий досвід інших держав та початковий в Україні. Це може бути здійснено шляхом розширення компетенції суду присяжних і на інші категорії справ (наприклад, особливо тяжкі та тяжкі злочини (на вимогу сторону захисту)) або запровадження суду присяжних в усіх випадках, коли передбачено довічне позбавленні волі (а не лише за клопотанням обвинуваченого), чи розширення вимог для присяжних, наприклад, включення вищої освіти або перевірка базових знань законодавства (на основі вищезазначеного «Положення про діяльність суду присяжних») тощо. Не менш важливим моментом є також запровадити розгляд справи за участю суду присяжних і в апеляційній інстанції, але обов'язково лише у даних категоріях справ (довічне позбавлення волі) та за участю вже нового складу присяжних. Та, звичайно ж, збільшити кількість самих присяжних, так як три – це досить мало.

Зрозуміло, що всі ці заходи втілити в життя одночасно досить складно, але поступово, крок за кроком, це допоможе Україні реформувати кримінальний процес та підтримати зацікавленість суспільства в ефективності судочинства. Такий суд підвищить рівень загальної правової культури, загострить почуття поваги до права і до України в цілому. А нам, пересічним громадянам, залишиться лише сподіватися, що запровадження суду присяжних принесе в судову систему нашої держави докорінні зміни, які будуть повною мірою відповідати реаліям українського життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р., № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>.
3. Закон України « Про судоустрій і статус суддів» : від 07.07.2010 р., № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/page2>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [науково-практичний коментар] : у 2-х т. / Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. та ін.; за заг. ред. Тація В. Я., Пшонки В. П., Портнова А. В. – Х. : Право, 2012. – Том 2. – 644 с.
5. Механізм запровадження суду присяжних в Україні : історичний досвід та сучасні перспективи / Обрусна С. Ю // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 496-502.
6. Романюк Т. Не зовсім присяжні / Т. Романюк // Віче. – 2013. – № 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3795/>
7. Теньков С. О. Чи дочекаємося суду присяжних? [Текст] / С. Теньков // Юридичний вісник України. – 2012. – 17-23 березня. – С. 10.
8. Офіційний веб-сайт Верховного суду України. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents))